

Ἡ νῦν ἐγὼ μὲν οὐκ ἄνθρωπος : Η μεγαλύτερη βρισιά είναι να ονομασθεί κάποιος γυναίκα.

ΣΤΙΧΟΙ 473-496

(ρήση του Κρέοντα)

46. ΕΡΩΤΗΣΗ: Να χαρακτηρίσετε τον Κρέοντα από τα λεγόμενά του.

☛ Απάντηση:: Ούτε τα λόγια της Αντιγόνης ούτε του φύλακα προηγουμένως κλόνισαν την αυτοπεποίθηση του Κρέοντα. Ο Κρέων εμφανίζεται υπερβολικά σίγουρος για την ενοχή της Αντιγόνης και με πείσμα υπερβολικό επιμένει στις έστω και λανθασμένες απόψεις του. Αισθάνεται, βλέποντας την άκαμπτη στάση της Αντιγόνης, ότι απέναντί του βρίσκεται ένας άνθρωπος που δεν τον υπολογίζει, δεν τον φοβάται κι έτσι κλονίζονται τα θεμέλια της εξουσίας του. Πως είναι δυνατόν να υπάρχει άνθρωπος που ν' αμφισβητεί και να προσβάλλει έτσι τον απόλυτο άρχοντα της πόλης; Μετά τον στίχο 480 απευθύνεται στο χορό και καταγγέλλει την Αντιγόνη σ' αυτόν για ύβρη. Εκστομίζει απειλές κυριευμένος από οργή. Τα λόγια του δείχνουν πως μιλά όχι ένας άρχοντας, αλλά ένας άνθρωπος που έχει πληγωθεί στην προσπάθειά του να επιβληθεί:

«Ἡ νῦν ἐγὼ μὲν οὐκ ἄνθρωπος, αὐτὴ δ' ἄνθρωπος.
εἰ ταῦτ' ἀνατί τῇδε κείσεται κράτη».

Καθώς ερεθίζεται ο Κρέων μπροστά στην περήφανη στάση της Αντιγόνης αρχίζουν να φαίνονται ολοκάθαρα πλέον οι εσωτερικές του τάσεις, που σβήνουν εντελώς την εντύπωση του αγαθού ηγεμόνα, την οποία θέλησε να παρουσιάσει στην αρχή. Τώρα φαίνεται αποκάλυπτα ο τύραννος, ασυγκράτητος και υπερόπτης. Η αυθαιρεσία του οφείλεται στην απολυτοποίηση της εξουσίας του. Το πείσμα σε συνδυασμό με τον τρομακτικό του θυμό τον οδηγεί στο έσχατο σημείο αλαζονείας. Δεν υπολογίζει καθόλου τη συγγένειά του με την Αντιγόνη, πράγμα που προκαλεί αποτροπιασμό. Εμφανίζεται ακόμη ο Κρέων σαν καχύποπτος τύραννος, που υποψιάζεται τους πάντες. Υποψιάζεται την Ισμήνη, γιατί την είδε ταραγμένη στο παλάτι και την κατηγορεί ότι συνεργάστηκε με την Αντιγόνη στην προετοιμασία της ταφής. Ο Κρέων, λοιπόν, ως εκφραστής της λογικής της πολιτείας, δεν μπορεί να βάλει καμία άλλη αρχή πάνω από το δίκιο της, που το υποστηρίζει με πείσμα. Πάσχει από πνευματική τύφλωση και δεν μπορεί να φανταστεί ότι ίσως σφάλει. Γι' αυτό και καταφεύγει στην ωμή βία, δικάζει ο ίδιος τον ένοχο που νομίζει. Γίνεται έτσι μόνος του και δικαστής, μόνο που εκτιμά εντελώς αυθαίρετα, χωρίς να λαμβάνει καθόλου υπόψη του τους άγραφους ηθικούς νόμους.

47. ΕΡΩΤΗΣΗ: Ποιά σημεία της ρήσης του Κρέοντα προκαλούν τον αποτροπιασμό των θεατών της δημοκρατικής Αθήνας του 5ου π.Χ. αιώνα;

☛ Απάντηση:: α. Το σημείο στο οποίο ο Κρέοντας ισοπεδώνει εντελώς τους συγγενικούς δεσμούς (στ.486-488).

β. Το ότι μιλάει ο ίδιος για λογαριασμό της πόλης του, χωρίς να υπολογίζει καμιά άλλη γνώμη.

48. ΕΡΩΤΗΣΗ: Σχολιασμός στίχων 473-478.

☛ Απάντηση::

« Ἄλλ' ἴσθι τοι τά σκληρὰ ἄγαν φρονήματα	473
πίπτειν μάλιστα, καὶ τὸν ἐγκρατέστατον	474
σίδηρον ὀπτὸν ἐκ πυρός περισκελῇ	475
θραυσθέντα καὶ ῥαγέντα πλεῖστ' ἂν εἰσίδοις·	476
σμικρῷ γαλινῷ δ' οἶδα τοὺς θυμουμένους	477
ἵππους καταρτυθέντας»	478

Γεμάτος οργή ο Κρέων με μία σειρά παραδειγμάτων υπογραμμίζει τις συνέπειες του πείσματος και της ισχυρογνωμοσύνης. Πίστευε πως οι απειλές του θα κάμψουν την Αντιγόνη. Παρ' όλα αυτά, όπως είδαμε στην απολογία της Αντιγόνης, έμεινε πιστή στις απόψεις της και φάνηκε αδιάλλακτη και σκληρή, χωρίς να δείξει καθόλου οίκτο για τον εαυτό της. Τα διάφορα παραδείγματα που χρησιμοποιεί θέλουν να δείξουν ότι όλα δαμάζονται με τον κατάλληλο τρόπο: Και το ατίθασο άλογο δαμάζεται και το σκληρό ατσάλι σπάζει στην κατάλληλη θερμοκρασία. Έτσι, υπονοεί ο Κρέων ότι θα δαμάσει και την ισχυρογνωμοσύνη της Αντιγόνης. Στους στίχους 473-474 έχουμε τραγική ειρωνεία: Όσα ο Κρέων λέει για το πείσμα της Αντιγόνης θα ισχύσουν σε λίγο για τον εαυτό του και θα καταστραφεί εξαιτίας του δικού του πείσματος.

49. ΕΡΩΤΗΣΗ: Σχολιασμός στίχων 478-479

☞ Απάντηση: «.....ού γάρ έκπλει 478

φρονεῖν μέγ' ὅστις δοῦλος ἔστι τῶν πέλας» 479.

Εδώ έχουμε το δεύτερο χτύπημα του Κρέοντα προς την Αντιγόνη: εξευτελίζει τη βασιλική της ιδιότητα αποκαλώντας την «δούλο άνθρωπο».

50. ΕΡΩΤΗΣΗ: Σχολιασμός στίχων 480-494.

☞ Απάντηση: Στη συνέχεια ο Κρέων απειλεί και αφανίζει τη σημασία που μπορεί να έχει για την Αντιγόνη ο συγγενικός τους δεσμός. Κατηγορεί την Αντιγόνη για «ύβρη» (=αλαζονεία). Κατά τον Κρέοντα, η Αντιγόνη παραβίασε τον νόμο της πόλης κι έθεσε τον εαυτό της πάνω απ' αυτόν. Έτσι, ξεπέρασε τα όρια μέσα στα οποία οφείλει να κινείται κάθε πολίτης. Και η αλαζονεία της προχώρησε ακόμη πιο πολύ: όχι μόνο δεν αναγνώρισε το σφάλμα της, αλλά καυχιέται για την πράξη και χλευάζει τον βασιλιά. Στην πραγματικότητα, όμως, «ύβρη» διαπράττει ο Κρέων, όταν απαιτεί να τεθεί το διάταγμά του πιο πάνω από τους νόμους των Θεών. Ξεπερνά κι αυτός τα όρια της δικής του δικαιοδοσίας. (Τα παραπάνω καλύπτουν τους στίχους 480 - 489 μέσον).

Στους επόμενους στίχους (489 μέσον - 494) ο καχύποπτος Κρέων στρέφεται φανερά και εναντίον της Ισμήνης. Επειδή αισθάνεται ότι απέναντι του στέκεται ένας άνθρωπος (Αντιγόνη) που μπορεί να τον εξοντώσει, να τον κάνει να χάσει το κύρος του, απαιτεί ένα ακόμα θύμα. Την ταραχή της Ισμήνης, που προφανώς οφειλόταν στην ανησυχία της για την τύχη της αδελφής της, την εκλαμβάνει ως απόδειξη ενοχής. Την υποψία του δεν την στηρίζει πουθενά, αλλά συμπεραίνει την ενοχή της Ισμήνης χρησιμοποιώντας μόνο ένα γνωμικό (στ.493-494). Θεωρεί την Ισμήνη ένοχη, αν όχι της ίδιας της πράξης της ταφής, οπωσδήποτε τουλάχιστον του σχεδιασμού και της οργάνωσης της.

51. ΕΡΩΤΗΣΗ: Σχολιασμός στίχων 495-496.

☞ Απάντηση: Είναι θεωρητική ενίσχυση αυτών που λέει ο Κρέων. Με την δική του πνευματική δύναμη χτυπάει τη θέση της Αντιγόνης. (η Αντιγόνη ισχυρίστηκε πως οδηγήθηκε στην πράξη της απ' την επιθυμία της να μείνει πιστή στους θείους νόμους).

Τοῦ παντός ἡμῖν Ζηνός ἑρκείου κυρεῖ : «Ἑρκείος Ζεύς» ονομαζόταν ο Δίας με την ιδιότητα του σαν φύλακας όλου του σπιτιού. Ο βωμός του βρισκόταν στο ἑρκος (=αυλή) του σπιτιού. Εδώ δηλώνεται ότι το σπίτι σαν σπίτι, αλλά αυτοί που ζουν σ' αυτό, δηλ. οι πιο κοντινοί συγγενείς.

Ο τρόπος επίσης με τον οποίο ο Κρέων μιλάει για τον «Ἑρκεῖο Δία» προετοιμάζει (προοικονομεί την εμφάνιση του μάντη Τειρεσία και τη βλάσφημη στάση του Κρέοντα στη σκηνή με τον Τειρεσία.

52. ΕΡΩΤΗΣΗ: Πώς κρίνετε τον Κρέοντα σαν φορέα της δικαστικής εξουσίας;

☞ Απάντηση: Η δικαστική εξουσία παίρνει αποφάσεις με βάση τους νόμους και τα αποδεικτικά στοιχεία που υπάρχουν. Ο Κρέοντας ενεργεί αυθαίρετα:

- α. Δε βλέπει την κατάσταση όπως πραγματικά είναι, τυφλωμένος από το πάθος της εξουσίας.
- β. Παραβλέπει τον άγραφο ηθικό νόμο. Λαμβάνει υπόψη του τους δικούς του μόνο νόμους και παραμελεί εντελώς τους θεϊκούς νόμους, που είναι ισχυρότεροι. Η άσκηση της Νομοθετικής, Δικαστικής κι Εκτελεστικής εξουσίας δεν ελέγχεται, όταν και οι 3 ασκούνται από το ίδιο πρόσωπο. Αυτό είναι το μειονέκτημα του συγκεντρωτισμού των εξουσιών σε ένα μόνο πρόσωπο (Κρέων). Οι 3 παραπάνω εξουσίες μπορούν να λειτουργήσουν σωστά, μόνο όταν εκτελούνται με συμμετοχή πολλών προσώπων, ακούγονται πολλές γνώμες και γίνεται αυστηρή κριτική.

☞ ΓΝΩΜΙΚΑ.

α./ «ἴσθι τοι τά σκληρ' ἄγαν φρονήματα 473

πίπτειν μάλιστα.....» 474

(οι συνέπειες του πείσματος και της ισχυρογνωμοσύνης).

β./ «.....ού γάρ έκπλει 478

φρονεῖν μέγ' ὅστις δοῦλος ἔστιν τῶν πέλας» 479

(Η στέρηση κάθε δυνατότητας έκφρασης αλαζονείας από τον πιο αδύνατο ενάντια στον πιο ισχυρό).

γ./ «Φιλεῖ δ' ὁ θυμός πρόσθεν ἡρῆσθαι κλοπεύς 493

τῶν μηδέν ὀρθῶς ἐν σκότῳ τεγνωνμένων» 494

(«οὐδέν κρυπτόν ὑπὸ τόν ἥλιον». Καμιά κακία δεν μπορεί να μείνει για πάντα μυστική, αλλά συνήθως αποκαλύπτεται από την ανθρώπινη συμπεριφορά).